

Slutevaluering for projekt om

Musikundervisning for indvandrerbørn i førskole- og indskolingsalderen

på Mødestedet og Ålholm Skole

redigeret af
Eva Fock

Teksterne er udarbejdet af Dorte Nyrop, Litten Samuelson og Eva Fock.

Valby, november 2001

Musikundervisning for indvandrerbørn

I november 1997 startede projektet: "Førskolesocialiseringsprojekt for indvandrerkvinder og deres børn på Vesterbro" på Mødestedet, et værested på Valdemarsgade i København. I september 2000 flyttede projektet til Ålholm skole hvor det har fungeret frem til sommerferien 2001. Her er tale om et musikprojekt som oprindeligt var for indvandrerkvinder og ikke mindst deres børn i førskolealderen. Siden hen er projektet blevet omdøbt til "Musikundervisning for indvandrerbørn", hvor det omhandler musikundervisning for børn af indvandrere i indskolingen.

Projektet er blevet finansieret gennem midler fra Bydelspuljen, 5% puljen og Indenrigsministeriet.

Om rapporten

Vi har lagt vægt på at beskrive forløbet som den langvarige proces det har været, hvor vi gennemgår både de forskellige hensigter bag projektet, erfaringerne undervejs og nogle metodiske overvejelser. Disse forskellige niveauer er medtaget fordi det er vores indtryk at det ikke kun er resultaterne og den nuværende tilstand som er relevant, men i høj grad også hele processen, med alle de tilpasninger, kompromiser og erkendelser som indgangen i et nyt felt bringer med sig, hvis læserne selv står i overvejelser vedr. iværksættelse af denne type projekter.

Rapporten består af fire dele.

1) En gennemgang af projektets ramme, om baggrunden, den oprindelige plan, projektets aktører og formålet med projektet. Denne del har til formål at give et indtryk af de overvejelser som lå til grund for projektet, samt at beskrive de involverede parter og deres baggrunde for at agere som de gør.

2) En gennemgang af projektet som det udformede sig i praksis, herunder nogle metodiske beskrivelser og overvejelser.

3) Opsummering af de vigtigste erfaringer.

4) Konklusioner og nogle enkelte perspektiveringer.

Rapporten kan rekvireres hos:

Eva Fock, Cæciliavej 31, 2500 Valby. Tel. 36 16 09 98, email: e.fock@adr.dk

Indholdsfortegnelse

Projektets ramme (af Eva Fock).....	4
Baggrund	4
Planen	5
Projektets aktører (af Eva Fock).....	6
Mødestedet	6
Ålholm Skole (af Litten Samuelsen)	9
Formål (af Eva Fock)	11
Den sociale dimension	11
Den strukturelle dimensionen	12
Den musikpædagogiske dimension (af Dorte Nyrop)	13
Projektets gennemførelse (af Dorte Nyrop).....	15
Første fase - Mødestedet	15
Første sæson	15
Anden sæson	16
Tredje sæson.....	16
Særlige aktiviteter	17
Anden fase – Ålholm Skole	17
Lærernes beskrivelse (af Litten Samuelsen)	19
Særlige aktiviteter	20
Erfaringer (af Dorte Nyrop og Eva Fock).....	22
Tidsfaktoren og rammen	22
Musikundervisning i andre rammer	24
Forældrekontakt.....	25
Opdragelsesprincipper	25
Sprog eller abstraktionsniveau.....	26
Kropsbevidsthed	27
Succes	27
Lærernes erfaringer (af Litten Samuelsen)	28
Konklusioner (af Dorte Nyrop, Litten Samuelsen og Eva Fock).....	29
Kultur eller social baggrund?	29
Rammen	29
Skal det være musik?	31
Lærernes konklusion.....	32
Efterord	32

Projektets ramme

Af Eva Fock

Ideen til dette musikundervisningsprojekt for børn af indvandrere opstod gradvist op gennem sommeren 1996, i et samarbejde mellem forskellige personer, institutioner og organisationer: De primære aktører i den indledende fase var Mødestedets daværende souschef, lærer Kirsten Stange Ramsdal, 2 socialrådgivere, Annelise Nedergaard og Anne Kerl Jensen som begge var tilknyttet forskellige former for lokalarbejde og undertegnede musiketnolog Eva Fock. I selve udviklingsfasen indgik også de to musikpædagoger som var blevet knyttet til projektet: Dorte Nyrop og Marie Louise Nørholm fra Musikhøjskolen på Frederiksberg.

I løbet af år 2000 skiftede både Mødestedets souschef og de to socialrådgivere arbejdsplads og forlod dermed dette projekt, som til at begynde med fortsatte uforandret i samarbejde med Mødestedets nye ledelse. Medio 2000 forlod projektet dog Mødestedet p.g.a. ændringer i forudsætningerne. Ikke mindst nedgangen i antallet af deltagende børn nødvendiggjorde at rammen blev forandret.

Siden sommeren 2000 er der kommet en ny aktør med i projektet, nemlig Ålholm Skole i Valby – personificeret gennem primært Litten Samuelson, Marianne Klarskov og Osman Warsame.

Baggrund

At dette projekt blev udviklet skyldes frem for alt at der i 1996 blev skabt kontakt mellem undertegnede og nogle af Mødestedets medarbejdere, samt de tilknyttede socialrådgivere, i forbindelse med mit forskningsprojekt om unge med indvandrerbaggrund og deres muligheder i det danske kulturliv. Forskningsprojektet var finansieret af Statens Humanistiske Forskningsråd og det vedrørte specielt børnene af 1960'ernes og 1970'ernes arbejdsimmigranter fra Tyrkiet, Pakistan og Marokko – altså netop den gruppe som indgik i Mødestedets kernebrugere. I forbindelse med dette projekt havde jeg lejlighed til at besøge både landsbyer (hvorfra indvandrerne stammede) og storbyer i Tyrkiet, Pakistan og Marokko.

For at forstå præmisserne for et udviklingsprojekt som dette er det vigtigt at understrege at de indvandrere vi i udviklingsfasen havde udsigt til at skulle arbejde med tilhørte en lille snæver socialgruppe indenfor den meget store og sammensatte gruppe som i daglig tale omtales som 'indvandrere'. Det betyder at mange af konklusionerne vedrørende tiden på Mødestedet i vidt omfang refererer til socialt definerede problemstillinger – kombineret med såkaldt 'etniske' problemstillinger som vedrører mere diffuse religiøse, sproglige, traditionsrelaterede forhold.

Forskningsprojektet som igangsatte samarbejdet havde klart peget i retning af en kulturel marginalisering af de unge med benævnte baggrund i Danmark, og en deraf følgende mulig social marginalisering. De unge med indvandrerbaggrund deltog ikke i hverken musik- eller andre fritidsaktiviteter, de havde generelt kun meget begrænset kontakt med unge med dansk baggrund og var ofte urealistiske omkring de krav der stilledes til dem og om deres muligheder for fremtiden. De manglede succesoplevelser og oplevelsen af at være en accepteret og normal del af det samfund de voksede op i. Disse unge udgør på én og samme tid en helt almindelig gruppe mainstream-orienterede unge, samtidig med at de er mønstrebrydere på en i dansk sammenhæng ny måde¹. Så da Mødestedet bad om ideer til et

¹ Fock, Eva (2000) *Mon farven har en anden lyd?* Museum Tusulanums Forlag

musikprojekt for netop de indvandrergrupper var det oplagt at indgå i et samarbejde om udviklingen af en egnet model.

Planen

I samarbejde mellem musikpædagogerne og de øvrige professionelle involverede blev der meget tidligt i forløbet opstillet en (foreløbig) plan for projektets udformning. Denne plan opstod på baggrund af musikpædagogernes store erfaring med musikundervisning af småbørn på Musikhøjskolen, Frederiksberg, hvor de begge havde været involveret i undervisningen af bl.a. daginstitutions- og dagplejehold. Ingen af musikpædagogerne havde på daværende tidspunkt erfaring med undervisning af børn med indvandrerbaggrund, bortset fra de børn som er almindelige elever på musikskolen. Men det er børn med helt andre baggrunde end de børn som indgik i dette projekt. De fleste indvandrere som modtager undervisning på musikskoler kommer fra Europa og USA, og de få som kommer fra andre områder er typisk børn af flygtninge som har tilhørt det pågældende lands middelklasse eller ligefrem kulturelite.

Projektet var projekteret til at vare 2 år. Det var den oprindelige plan at undervisningen skulle finde sted én gang om ugen i et par timer: Til at begynde med skulle undervisningen være for børn og voksne i fællesskab, for at styrke de fælles erfaringer. Det var så planen gradvist at arbejde hen imod en halv time alene med de største børn, i slutningen af forløbet. Men ad vejen ville det så forhåbentlig blive muligt at gennemføre foredrag for de voksne alene.

Af hensyn til kvaliteten af musikundervisningen var det fra starten hensigten at der skulle gennemføres et par åbne undervisningsarrangementer, hvor man kunne komme uforpligtende og kigge. Derefter ville der blive lukket for nye tilmeldinger i måske et halvt år tid ad gangen. Årsagen dertil lå dels i muligheden for at opbygge pædagogiske forløb for de børn som deltog fast, dels at introducere de voksne for de normale rammer for undervisning i Danmark – herunder i høj grad forpligtelsen til at følge et forløb.

På baggrund af de førnævnte tanker bag projektet blev det planen at undervisningen skulle tilrettelægges stort set som al anden musikalsk legestue, dog under hensyntagen til den lidt usædvanlige aldersspredning i denne gruppe (fra 1 til 6 år). Desuden var det hensigten at inddrage enkelte sange som børnene og de voksne allerede kendte, på deres respektive modersmål.

Der skulle gennemføres to særarrangementer - ét på musikskolen, ét på Mødestedet. De skulle begge skabe mulighed for fædre og søskende for at opleve undervisningen og den gode stemning.

Til undervisningen skulle der indkøbes gode instrumenter, så børnene også ville kunne fanges og fastholdes af de fascinerende instrumenter.

Som det vil fremgå af de følgende beskrivelser har virkeligheden det med at blive anderledes end planen – således også her. Som følge af den løbende evaluering af projektet fandt vi det i foråret 2000 nødvendigt at flytte projektet og revidere planen. For at tage højde for de frustrerende forhold i forbindelse med antallet af deltagende børn og kontinuiteten i deres deltagelse, besluttede vi at flytte til nogle rammer hvor vi var sikret en rimelig stabil børnegruppe det sidste år. Kun på den måde ville vi også blive i stand til at drage nogle musikpædagogiske erfaringer. Konsekvensen blev at projektet flyttede til en folkeskole med modtagelsesklasser på indskolingstrinnet.

Projektets aktører

Mødestedet

Mødestedet, som var første base, er et værested for indvandrere hvor der om formiddagen udelukkende kom kvinder og børn. På ansøgningstidspunktet (efteråret 1996) var der i de travle perioder ca. 35 kvinder og ca. 15 børn i førskolealderen. Siden er tallet både faldet og steget flere gange. Om eftermiddagen kom mændene, en gruppe jeg ikke kommer nærmere ind på her, da de ikke har relevans for dette projekt. Hvordan Mødestedet har fungeret siden januar 2000 ved jeg intet om. Derfor omhandler denne introduktion kun tiden indtil da.

De fysiske rammer for kvindernes samvær var ét meget stort lokale på ca. 150 m², indeholdende 3 sofagrupper, et par store spiseborde samt en køkkenafdeling. En lille del af det store lokale var lavet til børnerum, med vinduer ud til sofagrupperne. Legerummet var, da projektet startede, kedeligt indrettet men er siden hen blevet malet med farverige dyreillustrationer (som det fremgår af nogle af illustrationerne) og udstyret med hynder og lidt legetøj.

Mødestedet blev for en stor dels vedkommende bemanded af frivillige som kom og gav en hånd med i den daglige drift, herunder 2 'giv-et-år' medarbejdere. Der var kun ganske få professionelle medarbejdere. Det begrænsede antal medarbejdere betød at det ikke var muligt for medarbejderne aktivt at beskæftige den store gruppe børn – det blev i vidt omfang overladt til mødrene/bedstemødrene. Dog skete det at enkelte af de frivillige i perioder påtog sig en mere aktiv rolle overfor børnene, med spil og lege. Nogen målrettet undervisning var der ikke tale om.

Stedets medarbejdere varetog heller ingen **formel** rådgivningsopgave, men gav dog ofte mere uformelle råd og vejledning i nogle af de mange situationer som byder på vanskeligheder for indvandrere med lav uddannelsesmæssig baggrund og svage sprogkompetencer – i mødet med det danske samfund (børneinstitutioner, socialrådgivere, sundhedsvæsen, bistandskontorer, A-kasser, skilsmissesager etc.).

Fra Mødestedets medarbejdere var der i sommeren 1996 et stort behov for aktiviteter som rettede sig mere målrettet mod den forholdsvis store børnegruppe som kom på stedet. Man ønskede på den ene side at stimulere og aktivere børnene. På den anden side var der ønsket om en længeresigtet pædagogisk indsats overfor mødrene, med henblik på at øge deres selvværd og kendskab til det danske skole- og fritidssystem.

Om kvinderne

Kvinderne på Mødestedet kom overvejende fra Tyrkiet og bestod både af tyrkere og kurdere, uden at det dog skabte de store problemer. De allerfleste kom fra landsbyerne på den centralanatolske højslette. Der var også nogle enkelte fra Marokko, i så fald fra Rifbjergene, og nogle fra Pakistan, nærmere bestemt Punjabprovinsen omkring Gujrat og Jellum samt enkelte fra Makedonien, Albanien etc.. Især kvinderne fra Tyrkiet blev inddraget i musikprojektet, og det er derfor dem jeg koncentrerer mig om i den følgende beskrivelse:

Der kom kvinder i alle aldersgrupper. De ældre kvinder - som enten kom alene i Mødestedet, sammen med deres voksne døtre/svigerdøtre eller med deres børnebørn – var oftest koner til de mænd som kom til Danmark i 1960'erne og 1970'erne som arbejdsimmigranter. Disse kvinder havde oftest kun gået få år i skole, flere kunne være analfabeter. De talte meget dårligt dansk og havde generelt ingen kontakt med det danske samfund. De virkede gamle trods deres 'forholdsvis' unge alder – et sted i 50'erne. Årsagen for trætheden skal nok dels findes i de mange børnefødsler de har lagt krop til, det hårde liv de levede i Tyrkiet samt en alders- og sundhedsopfattelse som adskiller sig markant fra den

moderne danske. Hertil kommer en manglende bevidsthed om deres egen rolle i bevarelsen af deres sundhed – herunder især kost og bevægelse.

For de yngre kvinders vedkommende var det kun nogle få af de kvinder som kom på Mødestedet som var rigtigt velfungerende i det danske samfund – både sprogligt og arbejdsmæssigt. Det er nu heller ikke så underligt, eftersom denne type tilbud (Mødestedet og andre tilsvarende væresteder) netop retter sig mod de mindre velfungerende grupper. Der er med andre ord mange velfungerende unge kvinder med tyrkisk-kurdisk baggrund – de bruger bare ikke Mødestedet (ret meget). En del af de yngre kvinder på Mødestedet kom til Danmark som voksne i forbindelse med ægteskab, og de klarer sig både sprogligt og uddannelsesmæssigt dårligt i landet. Det er værd at bemærke at der blandt de yngre kvinder også var nogle som faktisk var opvokset i Danmark, men som alligevel havde store sproglige vanskeligheder.

Ser vi på gruppens sproglige kompetencer er det også vigtigt at gøre sig klart, at netop mange af indvandrerne fra Tyrkiet og Marokko tilhører minoritetssprog i deres oprindelseslande. Hverken kurderne i Tyrkiet eller berberne i Marokko oplever deres modersmål i skolen eller andre officielle sammenhænge. De er vant til ikke at kunne kommunikere med deres børns lærere, vant til at være fremmedsprogede i deres egen skole, uden at myndighederne aktivt ønsker det ændret. En sådan baggrund er klart med til at cementere en afstand mellem autoriteterne og de enkelte borgere, en holdning og en erfaring som disse grupper har medbragt til Danmark.

Hvad angår de yngre kvinder er deres sundhedstilstand nok bedre end de ældre, men deres bevidsthed om hvad de selv kan gøre virkede ikke nævneværdigt forøget.

For de kvinder som kom på tredjesalen i Valdemarsgade var Mødestedet et fristed hvor de kunne slappe af fra de hjemlige og personlige problemer. Mødestedet fungerede frem for alt som et uformelt socialt netværk, hvor kvinderne hyggede sig, drak kaffe og snakkede. De havde alle tydeligvis et stort behov for at være sammen med andre voksne kvinder med samme baggrund, samme erfaringer og samme problemer. Samtidig var der en klar tendens til at kvinderne helt spontant delte sig i en gruppe med ældre uden børn og en gruppe yngre med børn.

Denne type uformelt kvindesamvær finder man tilsvarende i de landsbyer kvinderne kom fra. Der er det traditionen at kvinderne, i det omfang det arbejdsmæssigt er muligt, mødes om formiddagen efter at morgenmaden og den første rengøring er overstået, for at snakke og hygge sig. Nogle gange blev der også danset eller sunget. Men hvor man i landsbyerne mødes i noget mindre grupper på tværs af generationer, typisk indenfor samme familie eller omgangskreds, samles der i Mødestedet langt flere kvinder. Det er måske én af årsagerne til at der på Mødestedet er tilbøjelighed til at fordele sig generationsmæssigt i de tre sofahjørner.

Trods den hyggelige stemning var det dog langt fra alle brugere af Mødestedet som accepteredes i de forskellige grupper. Det skete at enkelte blev udstødt af det sociale fællesskab og måtte tilbringe timerne i Mødestedet uden nogen at tale med (bortset selvfølgelig fra de professionelle medarbejdere, i det omfang sprogbarrieren tillod det). Baggrunden for denne form for udstødelse skal formodentlig findes i det meget tætte sociale fællesskab som findes indenfor indvandrerfamilierne. Indvandringen fra bl.a. Tyrkiet har i vidt omfang været kædemigration, hvor det er folk fra samme område, samme landsby, ja ligefrem samme familie, som er rejst samme sted hen. Derved har man som nytilkommen i Danmark et stærkt socialt netværk lige fra starten. Bagsiden af medaljen er samtidig at den sociale kontrol og den undtagelsesvise udstødelse kan komme til at virke meget effektivt. Årsagerne for udstødelse kan typisk være ægteskabelige problemer, hvor flertallet af

kvinderne er i familie med den mand som en familiesammenført kvinde har problemer med. Der kan dog også ligge helt andre årsager bag isolationen.

Hvad angår børnenes rolle i forbindelse med kvindernes uformelle samvær så må de konstateres at de spillede en meget fremtrædende rolle på Mødestedet, i modsætning til hvad der var tilfældet i landsbyernes uformelle samvær. Det kan skyldes de mange tilstedeværende (både kvinder og børn). Desuden var det min erfaring i forbindelse med mit ophold i en af disse centralanatolske landsbyer, at børnene i landsbyen var mere ude og lege i området omkring huset, eller de tullede rundt mellem familiens medlemmer – mændene befandt sig muligvis i det samme hus, men i et andet lokale for at drikke et glas te, eller de lavede noget arbejde i området. I landsbyerne oplevede jeg aldrig at der blev gennemført aktiviteter med børnene i centrum, men de kunne evt. deltage i hvad der nu end foregik, hvis de var i nærheden. Ellers 'var' de der bare som en naturlig del af gruppen, og på en lidet påfaldende måde. Denne forskel omtales i visse sammenhænge som forskellen mellem et kollektivt og et individuelt livssyn.

Om børnene

Den store gruppe børn på Mødestedet om formiddagen var mellem 0 og 6 år. De gav megen larm og uro i de timer de var i Mødestedet, frem for alt fordi mødrene/bedstemødrene stort set ikke aktiverede dem eller beskæftigede sig aktivt med dem. Mødestedets medarbejdere oplevede børnene som "trykke børn, der keder sig meget, men også som kontaktsøgende børn, der gerne deltager i aktiviteter, som er tilrettelagt for dem"². Den direkte kontakt mellem voksne og børn omhandlede primært mad eller akut disciplinering, begge dele ofte i en stresset og presset stemning. Som mange ved, enten professionelt eller af egen erfaring, så er det netop denne lidt negative omgang med børn som skaber dårlig stemning og 'umulige' unger, og mange af disse børn virkede 'umulige'.

Der er mange forestillinger om det tætte og engagerede samvær mellem mødre og børn i bl.a. muslimske lande. Mine egne erfaringer i forbindelse med rejserne til nogle af udvandrerslandsbyerne i både Tyrkiet, Pakistan og Marokko er dog mere blandede.

Det umiddelbart afslappede og uprætentiøse samvær mellem børn og voksne i landsbyerne kunne nemlig ved nærmere eftersyn også virke ligegyldigt og uengageret. Børnene blev kun sjældent puttet hyggeligt, og slet ikke med sang eller historier. Der blev ikke lavet aktiviteter med børnene, og var aldersafstanden mellem børnene i en større børneflokk meget lille, risikerede de næstvingste at blive skubbet væk allerede i en meget tidlig alder – mor har trods alt kun ét skød. Flere af de ældre kvinder i landsbyerne udtalte da også, at aktiviteterne omkring børnene, f.eks. udbredelsen af børnesange og vuggeviser havde været anderledes tidligere, men at der i dag ikke var meget at hente. Tilsvarende har mange af de unge her i

² Uddrag fra Kirsten Stange Ramsdals foreløbige evaluering af projektet, i forbindelse med et kursus om 'Socialt arbejde med etniske minoriteter' på DSH/K maj 1998.

landet med indvandrerbaggrund udtalt, at der aldrig var tid i hjemmene til at hygge, putte og lave andre fællesaktiviteter på deres præmisser. Faren havde altid arbejde og moren havde som regel flere mindre søskende som også skulle passes. Det betragtes således også som del af en kulturel forarmning i disse kredse at der ikke hygges om børnene.

De mange beskrivelser af det nære forhold mellem børn og forældre kan således godt i nogle tilfælde virke mere som en noget rosenrød myte end som den barske realitet. Det er en af de klassiske 'positiv-historier' man møder om indvandrerne i den danske debat, når kritikken af indvandrerne vælter frem. Ved at sammenligne det sociale samvær og børnenes adfærdsmønstre som jeg oplevede i landsbyerne på de tre rejser og i forbindelse med min forskning i Danmark med formen for samvær på Mødestedet, virker det som om den sociale usikkerhed slår langt stærkere igennem end eventuelle kulturelle traditioner. Det virker som om det i højere grad er f.eks. skiftet fra land til by, forvirringen i storbyen, modernitetens rodløshed, det økonomiske pres og den sociale marginalisering som sætter den opdragelsesmæssige dagsorden for disse kvinder. (EF)

Ålholm Skole

Af Litten Samuelson

Ålholm Skole er en middelstor folkeskole i Valby, med godt 600 elever. Befolkningssammensætningen, både på skolen og i lokalområdet, er i løbet af årene gradvist blevet ændret til nu at omfatte et ganske stort antal personer med ikke-europæisk baggrund. Især etableringen af det sociale boligbyggeri 'Akacie-parken' i midten af 90'erne, betød en mærkbar ændring af elevsammensætningen. Dette område har nemlig udviklet sig til i dag kun at have meget få beboere med dansk baggrund. Blandt de øvrige beboere findes bl.a. et større antal flygtninge, heraf mange med somalisk og arabisk baggrund. For skolen betyder det at der samlet er omkring 40% såkaldt tosprogede børn, en betegnelse som dækker over en meget uensartet gruppe³.

Om modtagelsesklasserne

Klassen er en specialklasse for indskolingselever, som har et andet modersmål end dansk, og som har intet eller kun ganske lidt kendskab til det danske sprog. Klassen består af elever, som aldersmæssigt svarer til børnehaveklasse samt 1. og 2. klasse. Der er løbende indskrivning til klassen fra Valby bydels og Kgs. Enghaves bydels skoledistrikter, ligesom der er løbende udskrivning fra klassen til almindelige klasser på de to bydeles distriktsskoler, alt efter elevernes bopæl.

Det tilstræbes, at klassens elevtal ikke overskrider 18 – men på grund af den løbende ind- og udskrivning går der en del flere elever end 18 i løbet af et skoleår. Denne aktuelle klasse har således haft 26 elever i løbet af skoleåret 2000/01.

Eleverne har været opdelt i to grupper – hovedsageligt delt efter alder, således at elever med børnehaveklassealder udgjorde den ene gruppe (M0), mens de lidt ældre elever, der senere skulle udsluses til 1. og 2. klasse – udgjorde en anden gruppe (M1). De to grupper har antalmæssigt været stort set lige store – dog med variation igennem skoleåret, således at den yngste gruppe i en periode var den største.

³ Ud af skolens 610 elever i skoleåret 2000-2001 registreres 231 som tosprogede. De kan opdeles i flg. grupper:

EU-lande 5	Tyrkiet 23	Irak 25
Bosnien 7	Marokko 7	Øvrige Mellemøsten 45
Øvrige Jugoslavien 10	Somalia 49	Pakistan 26
Polen 4	Øvrige Afrika 12	Thailand 1
Øvrige Østeuropa 4	Iran 3	Øvrige Asien 10

Elevernes ophold i modtagelsesklassen strækker sig over et til to år. Udslusningen til dansk klasse skal dog påbegyndes ved udløbet af det 2. år. Det mest almindelige for den yngste gruppe elever er, at de ved slutningen af første skoleår udskrives til almindelig børnehaveklasse på distriktsskolen og begynder der ved næste skolårs start. Enkelte elever har dog brug for endnu nogen tid i modtagelsesklassen og forsætter derfor i klassens anden gruppe, hvor alfabetiseringsprocessen og læseindlæringen påbegyndes. Barnet bliver så i løbet af eller ved afslutningen af skoleåret udsluset til 1. klasse på distriktsskolen.

Det er formålet med elevernes undervisning i modtagelsesklassen, at de skal tilegne sig et dansk basissprog. Dette opbygges dels ved koncentreret sprogstimulering, dels ved aktiviteter/oplevelser, der bearbejdes, dels ved samvær med jævnaldrende og dels ved struktureret, formel sprogindlæring, hvilket f.eks. kan bestå i kommunikationsspil, rollespil m.m. Også sange, rytmik, rim og remser samt forskellige former for sansestimulering er midler til at øge barnets sprogforståelse og egen sprogproduktion undervejs i indlæringsprocessen.

Udover den sproglige kompetence skal eleverne tilegne sig sociale færdigheder samt et kendskab til dansk skole og kultur, således at de senere bliver i stand til at udvikle en to-sproglig og to-kulturel identitet.

Om børnene

Elevernes baggrund for at blive indskrevet i modtagelsesklassen er at de har et for dårligt udviklet dansk sprog til at kunne følge undervisningen i en almindelig børnehaveklasse, 1. klasse eller 2. klasse. Dette kan have følgende årsager:

- de er lige kommet til Danmark og har ikke tidligere modtaget danskundervisning
- de har modtaget danskundervisning i ganske kort tid. f.eks. på Asylcentre
- de er født i Danmark, men har ikke eller kun i kort tid gået i børnehave og er derfor ikke blevet påvirket af dansk sprog
- de er født i Danmark, men har ikke eller kun i kort tid gået i sprogstimuleringsstilbud 15 timer/ugentlig (Folkeskolelovens § 4 a).

Som det ses af ovennævnte, drejer det sig om børn af både indvandrere og flygtninge, dog med overvægt af flygtninge. De hyppigst forekommende nationaliteter i modtagelsesklassen i dette skoleår har været Afghanistan, Libanon, Somalia, Pakistan, Irak, Irakisk Kurdistan, Thailand og Algeriet. Elevernes modersmål har været farsi, libanesisk arabisk, somalisk, urdu og punjabi, irakisk-arabisk, irakisk-kurdisk, thai og algerisk-arabisk. Ved de blandede ægteskaber mellem danske mænd og thailandske kvinder er sproget i hjemmet oftest engelsk – d.v.s. ingen af parternes modersmål.

De fleste af klassens elever har (sunni-) muslimsk baggrund. Mange af drengene i klassen går i koranskole flere gange ugentligt – og i hvert fald lørdag og søndag – hvor faderen ofte er med. De er meget stolte af det, de har lært i koranskolen. Mange af drengene prøver at faste i Ramadan-måned, men selv om de er meget opsatte på det, har de færreste kræfter til at faste mange dage i træk.

De fleste elever i klassens gruppe af 1. og 2. classes børn går til modersmålsundervisning på Ålholm skole 2 eftermiddage om ugen. Der tilbydes undervisning i arabisk, urdu og somalisk. Disse elever har altså en ret lang skoledag – der indeholder dansk skole, modersmålsundervisning og koranskole. En enkelt af pigerne går til modersmålsundervisning, men de er ofte desuden travlt beskæftiget hjemme – enten med at passe mindre søskende eller med at hjælpe moderen med praktiske gøremål.

Som det ses heraf, er der kun sjældent tid til leg og uforpligtende samvær, børnenes unge alder til trods.

Hvad angår fritidshjem, er nogle enkelte i den yngste gruppe i årets løb begyndt at gå på fritidshjem – foranlediget af klasselæreren.

Familiernes størrelse varierer meget. Der er flere familier med kun 2 børn, mens andre familier har flere børn – nogle op til 6-7 stykker. I et par familier er der kun én voksen.

En del forældre er veluddannede fra hjemlandet, mens andre kun er ganske lidt skolevante hjemmefra.

I Danmark har de alle deltaget i danskundervisning, iflg. lov om obligatorisk danskundervisning for udlændinge, mens de senest ankomne yderligere har deltaget i Valby bydels integrations- og informationskurser, iflg. Integrationsloven af 1999.

De fleste familiers økonomiske eksistensgrundlag er overførselsindkomst, mens nogle få fædre er selvstændige med små forretninger.

Som det ses af ovennævnte beskrivelser af eleverne og deres familier, udgør de et bredt, repræsentativt gennemsnit af to-sprogede familier i den københavnske folkeskole. Dog må det tilføjes, at flere af familierne er torturofre efter fængselsophold i hjemlandet inden ankomst til Danmark. (LS)

Formål

Af Eva Fock

Som det fremgår af indledningen havde initiativtagerne til projektet i flere tilfælde helt forskellige faglige og erfaringsmæssige baggrunde. Det betød at forskellige dimensioner prægede planlægningen, noget som i længden styrkede projektets bredde, men som godt undervejs kunne virke forstyrrende. De forskellige involverede faggrupper vægtede uvilkårligt forskellige områder, hvilket kunne føre til forskellige forestillinger om formålet med projektet. Gennem den fælles planlægning blev vi dog undervejs præget af hinandens forskellige fokusområder. Derfor skal de efterfølgende dimensioner læses som en slags forbundne kar, hvor vi gensidigt inspirerede hinanden til at inddrage forskellige områder.

Når vi bruger tid på at beskrive denne del af processen skyldes det at det, for andre som er på vej ind i denne type projekter, er vigtigt at forstå konsekvenserne af at arbejde sammen på tværs af forskellige faggrupper med forskellige traditioner og kompetencer. Man vil ofte fokusere på meget forskellige emner og vinkler, vægte forskellige problemstillinger, fortolke episoder forskelligt og tillægge ord meget forskellig betydning. Der kan også være væsentlige forskelle i reaktionsmønstre og måden at iværksætte forandringer på. Den del af arbejdet kan i perioder være både tidskrævende og frustrerende, men det er nødvendigt.

Den sociale dimension

De to socialrådgivere som indgik i projektet, udover Mødestedets medarbejdere, kom dels fra Kristeligt Studentssettlement på Vesterbro, dels fra Socialcentret Vesterbro. Det var især deres arbejde som 'hjemme-hos'ere som havde bidraget med erfaringer vedr. nogle af de pædagogiske principper i de her relevante indvandrerfamilier. De havde som 'hjemme-hos'ere ofte stået i situationen at *"skulle støtte forældrene i forholdet til deres børn, enten fordi forældrene selv følte sig usikre, eller fordi omgivelserne, f.eks. en daginstitution udtrykker bekymring for barnets udvikling"*⁴.

Det var socialrådgivernes indtryk at *"samværret med børnene er præget af en tæt følelsesmæssig kontakt, således at der sjældent er tale om tidligt følelsesmæssigt skadede børn (i modsætning til danske familier). Samtidig er samværret præget af mangel på fysisk og*

⁴ Uddrag fra socialrådgiver Anne Kerl Jensens idéudkast til projektet.

kognitiv, herunder sproglig, stimulering. Børnene bliver overforkælede med kys, kram, slik og sutflasker, og der er stor overbærenhed overfor børnenes udfoldelser. Der bliver ikke sat grænser, sjældent grebet ind, og reaktionerne er ikke ledsaget af forklaringer, men ofte af trusler eller lokken. Mine forsøg på at støtte op om grænsesætning og f.eks. sprogstimulering har ingen væsentlig effekt⁵”.

På baggrund af disse erfaringer vægtede socialrådgiverne særligt de sociale aspekter ved projektet:

- at stimulere og udvikle børnenes sociale, sproglige og motoriske evner og muligheder med udgangspunkt i musikalske aktiviteter
- at styrke mødrenes selvværd og forældrekompetencer gennem samvær og leg med børnene
- at mødrene gøres bekendte med og kommer i dialog med det danske skolesystem og de tanker og ideer, der er grundlaget for den indlæring, der foregår i børnehaver, skoler og fritidsinstitutioner
- at gøre mødrene, børnene og deres familier bekendte og fortrolige med mulighederne for deltagelse i dansk foreningsliv og fritidsundervisning.⁶

Børnene skulle engageres i en aktivitet af flere årsager - musik var sådan set kun én mulighed af mange. For det første for deres egen skyld, og da gerne i et samspil med mødrene/bedstemødrene. For det andet var det formålet at få frigjort de voksne kvinder så de samtidig kunne undervises i andre emner gennem foredrag. De valgte emner var: børns udvikling og behov, børns sundhed (kost og tandpleje), sikkerhed i hjemmet, skolestart, familiemønstre og opdragelse, fritidsliv (foreninger og klubliv) m.m. Deraf også navnet: ”Førskolesocialiseringsprojekt for indvandrerkvinder og deres børn på Vesterbro”. Musikken spillede således ikke oprindeligt nogen central rolle i deres bevidsthed, men var et redskab som ikke tidligere var blevet anvendt. Dog var der samtidig også, både blandt medarbejderne på Mødestedet og blandt socialrådgiverne, en klar bevidsthed om at musikudfoldelse kunne være et aktiv som kunne have en egenkvalitet, bl.a. i forhold til børnenes motoriske og sproglige udvikling. Det var da også deres idé at kontakte musikfolk og således igangsætte de tanker som førte til dette projekt.

Den strukturelle dimensionen

Som musiketnolog med særlig erfaring indenfor minoritetsforskningen indgik den sociale dimension også i formålet. Det at stimulere og udvikle børnenes sociale, sproglige og motoriske evner og muligheder med udgangspunkt i musikalske aktiviteter var væsentligt. Hertil kom ønsket om at ville introducere mødrene til den danske fritidskultur, som en væsentlig faktor for børnenes fremtidige tilværelse i det danske samfund. Førromtalte forskningsprojekt (og erfaringerne som småbørnsforældre og dermed bruger af musikskolen) bidrog desuden med nogle kulturpolitiske og musiksociologiske erfaringer som sammenlagt førte til nogle mere metodiske og praktisk orienterede overvejelser:

- Projektet skulle gøre brug af meget erfarne musikpædagoger, fordi denne børnegruppe formodentlig ville sætte deres faglighed på en hård prøve. Af samme årsag skulle der også være **to** professionelle musikpædagoger som kunne både støtte og supplere hinanden.

⁵ Ibid.

⁶ Uddrag fra Kirsten Stange Ramsdals foreløbige evaluering af projektet, i forbindelse med et kursus om ’Socialt arbejde med etniske minoriteter’ på DSH/K maj 1998.

- Det var vigtigt at de udvalgte musikpædagoger havde erfaring med småbørnshold, da der er meget stor forskel på musikpædagogik for småbørn og for store børn/unge/voksne.

- Det var vigtigt at musikpædagogerne havde erfaring med bredt ikke mindst socialt sammensatte børnegrupper. Særligt dagpleje- og børnehavehold, hvor børnene kommer uden deres forældre, kan byde på denne mere varierede sociale baggrund. Pædagogerne skulle også have erfaring med at være alene med en større gruppe småbørn. Det at undervise børn som ikke er vant til musikundervisning, børn som ikke støttes målrettet (og økonomisk) i musikaktiviteten hjemmefra og børn som kan have svært ved socialt at forholde sig til en større gruppe, er en helt anderledes og svær opgave end de traditionelle hold som til dagligt befolker musikskolerne.

- Af hensyn til erfaringsopsamling var det også vigtigt at der var mulighed for at bruge erfaringerne, dels i de pågældende musikpædagogers videre arbejde, dels i musikskolerne fremtidige udvikling. Det skulle således være musikpædagoger som var interesseret i at formidle deres erfaringer videre.

- Musikpædagogerne skulle være tilknyttet en etableret musikskole, så aktiviteterne kunne relateres til skolens traditioner og almindelige tilbud. Eksempelvis ville eventuelle musikinteresserede familier kunne blive introduceret til instrumentholdene, hvis der var interesse for det. Desuden var det tanken at dette særlige hold kunne komme til at indgå i almindelige afslutningsarrangementer med andre musikskolehold, så anderledesheden derved kunne nedtones, midt i en integrationspolitik hvor anderledesheden generelt sættes i centrum.

- Undervisningen og repertoireet skulle være 'helt almindeligt'. Hermed menes at det skulle være almindelig musikalsk legestue – ikke noget særligt 'etnisk'. Der er ikke brug for en yderligere eksotisering af denne gruppe som i forvejen mangler kontakt til det normale danske samfund. Dog måtte der gerne lejlighedsvis gøres brug af repertoire fra børnenes og ikke mindst mødrenes hjem.

- Ved at optræde, enten uformelt i gruppen når hver deltager har sin plads, eller mere formelt når gruppen samlet optræder for andre, opstår muligheden for succes og øget selvværd. Dette er vigtigt for alle, men især for børn som løber stor risiko for ikke at få succes indenfor de traditionelle skolediscipliner.

- I det musikalske samvær oplever børnene et socialt fællesskab som bygger på glæde og energi, en oplevelse de kan tage med sig ind i dagens øvrige aktiviteter. (EF)

Den musikpædagogiske dimension

Af Dorte Nyrop

Projektet rettede i første omgang sig mod en gruppe børn som knap ville være modne til at komme i skole, når den tid kommer. De var ikke særlig velstimulerede sprogligt, motorisk eller socialt. Når de var sammen med deres mødre i Mødestedet om formiddagen var der megen ustruktureret løben omkring og mange konflikter, uden at mødrene hjalp dem med at løse problemerne.

Hvordan skulle musikundervisning overhovedet kunne lave om på det ?

I musikundervisning kan musikken være både mål og middel. Man kan undervise for at videregive konkrete musikalske færdigheder, eller man kan bruge musikken som middel til at få eleverne til at fungere bedre på andre områder. Al musikundervisning har elementer af begge dele. I dette tilfælde ville vi naturligvis overvejende bruge musikken som middel, således at vi brugte undervisningsmetoder og musiklege med fokus på sprog og musik, og med vægt på den sociale og motoriske udvikling.

Når vi til daglig underviser 0-5 årige børn på Musikhøjskolen, foregår det på hold med pædagoger, dagplejemødre eller forældre. Vi er med andre ord vant til at undervisningen

retter sig mod såvel børn som deres voksne. Vores undervisnings metoder er specielt udviklet med henblik på at understøtte småbørns musikalske, sproglige, motoriske og sociale udvikling i samspil med andre børn og voksne.

Undervisningsformen med faste rammer og mange gentagelser med musikkens struktur som fundament bidrager til at skabe tryghed, som er en nødvendig forudsætning for læring. Musikalske aktiviteter dvs. børnenes aktive udfoldelse støtter børnenes motoriske og talesproglige udvikling.

Med musikken kan vi sætte billeder på teksten, så den får en dybere mening. Det være sig ved hjælp af instrumenter, bevægelse med eller uden redskaber eller dramatisering af en sang(-leg). Teksterne skulle tage fat på centrale begrebskategorier som farver, kroppen, familien, mad, dyr, tal og navne.

Pulstræning har en central plads i musikundervisningen, fordi en veludviklet puls synes at være et tegn på at der i hjernen er etableret et grundlæggende organisationsprincip, som er en forudsætning for motoriske og kognitive funktioner (tale, læsning, skrivning, regning, opfattelse af billeder og lyd mv.). Pulstræning er nødvendig for udvikling af timing (social tilpasning) og periodefornemmelse (formsans, overblik).

Med hensyn til det sociale er musikken oplagt som motiverende faktor. Det lyder bedst når vi følges, det er sjovest når vi begynder og slutter samtidig. Det giver mening at handle indenfor en musikalsk ramme, hvor musikken "fortæller" at det kan betale sig at være social.

Bevægelseslege indgår som en vigtig del af undervisningen.

Projektets gennemførelse

Af Dorte Nyrop

Første fase - Mødestedet

Musikdelen af projektet blev sat i gang i november måned 1997. Undervisningen var bygget op som almindelig musik- og bevægelsesundervisning med de forskellige aktiviteter bygget op over sange. Aktiviteterne omfattede fagtesange, danse, spil på enkle instrumenter, bevægelseslege og lege med bolde, risposer mv.

Vores (musikpædagogernes) udgangspunkt var at vi ville undervise, som vi plejede at gøre med danske børn med dansk repertoire og måske en enkelt tyrkisk sang ind imellem, men med skyldig hensyntagen til elementer der styrker den sproglige, motoriske og sociale udvikling. Det var meningen at undervisningen skulle rette sig mod såvel børn som voksne indtil børnene kunne klare sig selv, hvor de voksne så kunne bruge tiden til kurser og foredrag.

Vi havde forestillet os at vi kunne arbejde med en gruppe der var stabil og ens fra uge til uge. Meningen var så at vi ville justere vores arbejde i takt med at vi afdækkede om børnene havde særlige problemer eller behov.

Første sæson

Det første semester prioriterede vi at være i et stort lokale i stueetagen, fordi vi havde en forventning om at børnene trængte til at røre sig. Lokalet var nok stort, men hverken pænt, hyggeligt eller velholdt og det kunne derfor ikke udstråle den fornødne tryghed eller inspiration. Det forhold at det lå i stueetagen betød at vi skulle slæbe instrumenter og udstyr ned fra 3. sal og lokke børn og mødre med ned.

Vi fik opbygget en meget lille, men nogenlunde stabil gruppe, som ind imellem blev suppleret af børn, som vi kun så nogle få gange. Fire af forældrene talte dansk og tolkede for dem, der ikke gjorde. Ingen af børnene kom til musik alene. I den indledende fase var det påfaldende at flere af de kvinder der deltog afveg fra den tidligere beskrevne kvindegruppe. Det var nogle få ressourcestærke kvinder som havde en klar idé om hvorfor det var fornuftigt at deltage i frivillig musikundervisning. Det var også påfaldende at disse kvinder forlod projektet simpelthen fordi de fik arbejde og deres børn fik børnehavpladser.

I løbet af foråret faldt nogle af børnene fra, de ville simpelthen ikke med os ned ad trappen, eller mødrene vurderede at de kedede sig.

Da vi syntes at 4-5 børn var for få både af pædagogiske hensyn og med hensyn til at få brugbare erfaringer, blev vi i følgegruppen enige om at socialrådgiverne skulle kontakte sundhedsplejerskerne i området, for at de kunne opfordre forældre med børn der ikke gik i børnehav til at komme med deres børn til musik. Det havde ikke nogen effekt, der kom ikke flere end før.

Undervisningen foregik den første sæson mandag morgen kl. 10.30, hvilket viste sig at være et tidspunkt hvor der i det hele taget ikke var så mange mennesker på Mødestedet.

Efter hver undervisningsgang evaluerede vi forløbet. Denne snak førte dels til løbende forandringer, dels til at vi ændrede en række mere grundlæggende ting ved den nye sæsons begyndelse, herunder tid og sted.

Anden sæson

Fra september 1998 flyttede vi undervisningen op på tredje sal i det lille legerum med vinduer ud til det store lokale, hvor kvinderne sad og snakkede, røg og drak kaffe. Instrumenterne stod i et aflåst skab i legerummet og børnene var tæt på deres forældre, så de kunne se det hele lidt an før de vovede sig helt ind. Samtidig blev tidspunktet ændret til onsdag kl. 12.30. Onsdag viste sig af flere årsager at være en bedre dag at mødes på. Dels var det ikke lige efter en weekend, hvorved det blev muligt at erindre kvinderne om arrangementet dagen før (hvilket viste sig at være meget vigtigt), dels var der generelt flere mennesker kl. 12.30 end klokken 10.30.

Indholdsmæssigt fortsatte vi nogenlunde som den foregående sæson. Der var selvfølgelig en løbende udskiftning af repertoiret, kombineret med nogle gengangere, men stilen og ideen var den samme.

Den anden sæson blev en del anderledes end første sæson. Der kom mange flere børn og det er der nok flere årsager til. Vi var nu kommet på Mødestedet i snart et år og var blevet kendte ansigter. Undervisningen foregik nu synligt for alle, kun adskilt af skillevægge med vinduer. Alle kunne høre at vi havde det sjovt. Derved blev nogle af de børn der ikke var gået med fra starten fristet af at se og høre de andre mere sig.

Der kom mange flere børn og med tiden kom flere og flere af dem alene uden voksne. Til sidst deltog mødre kun lejlighedsvis i undervisningen, og ofte kun en del af tiden. Nogle af børnene kom temmelig stabilt, mens andre kom en enkelt gang eller to fordi de tilfældigvis var i huset den dag. Det virkede forstyrrende og efterhånden spurgte vi nye børns mødre om det var deres plan at komme fast til musikken, inden vi lukkede dem ind. Ikke desto mindre viste en optælling, at der havde været ikke mindre end **60 forskellige børn** til musik i løbet af sæsonen 98-99. I snit var der ti børn pr. gang, men vi var helt oppe på 18 børn i skolernes vinterferie.

Selv blandt de børn vi kendte godt var fremmødet ofte ustabil, så vi var hver gang spændte på, hvem og hvor mange vi skulle undervise. Desuden kunne aldersspredningen variere anseeligt. Vi har nogle gange haft en flok børn hvor ingen var over 2 år og andre gange har de fleste været omkring fem år. Det gjorde det vanskeligt at planlægge andet end i grove træk, hvilket tvang os til at improvisere langt mere end normalt. Opgaverne måtte hele tiden tilpasses børnegruppen og dens aktuelle koncentrationsniveau.

Tredje sæson

Vi var glade og fortrøstningsfulde da vi begyndte på den tredje sæson. I efteråret så det ud til at vi var ved at få en nogenlunde stabil skare børn, flere af dem var gengangere fra året før. Der var især et par børn som vi syntes at vi gjorde noget for, bl.a. en lille pige hvis familiære omstændigheder var temmelig kaotiske og moderens ikke mindst. Moderen var kommet herop i forbindelse med ægteskab men manden havde en kone i forvejen og den unge kvinde levede i praksis som enlig mor uden at kunne dansk og var ofte træt af at have eneansvaret for et lille barn. Hun skældte hende ud og var ikke ret vellidt i gruppen af voksne kvinder på Mødestedet. Pigen var også klart understimuleret, hun er vaks nok, men kunne ikke koncentrere sig ret længe ad gangen. Hun havde lært hvordan hun skulle skaffe sig opmærksomhed, og det var ikke altid på den konstruktive måde. Gennem musikundervisningen fik hun en positiv oplevelse af at få noget ud af at koncentrere sig - opleve at det var dejligt at være dygtig. Det var tydeligt at vi glædede moderen meget ved at fortælle hende om det. Det var nu ikke så let, for hun forstod intet af hvad vi sagde men måtte

have alt oversat af de andre kvinder der heller ikke talte så godt dansk. Hun kom stabilt i cirka et år, men fik så børnehavestedsplads, hvilket jo var rigtig godt for dem begge.

En anden lille pige kom mange gange med sin mor. Barnet var noget tilbage i sin udvikling og moderen var godt klar over det. Først kom hun med ind fordi hun godt vidste at pigen ikke kunne klare sig uden hende, men hun havde ikke ventet sig andet end en hyggelig stund med sin datter. Da moderen så hvordan det gentagne repertoire fik mere og mere fat i hendes lille pige, så pigen kunne være rigtig med og selv tage initiativer og føle at hun kunne noget, var det vores indtryk at moderen fik øjnene op for at hendes datter kunne hjælpes mere end hun havde forestillet sig. Denne pige deltog netop et par af de gange hvor vi kun havde et eller ganske få børn. Indenfor den ramme oplevede vi at der skete nogle hop i hendes udvikling, så både moderen og vi fik tårer i øjnene.

Men vi oplevede igen og igen at mødrene ikke forstod, hvor vigtigt det var at støtte børnene i deres udvikling. Selvom vi gjorde os umage for at fortælle mødrene om hvor dygtige deres børn var, og hvor meget de udviklede sig, kom mødrene uregelmæssigt med deres børn. Vi oplevede en stigende frustration over at der var så stor udskiftning af børnene. Hver gang vi syntes at vi havde fat i noget væsentligt med et eller flere børn forsvandt de igen. Vi forsøgte at få Mødestedets medarbejdere til at hjælpe på fremmødet ved at give huskesedler til mødrene og ved at tale med dem dagen før om de havde tænkt sig at komme. Det hjalp ikke noget. Personalet på Mødestedet var blevet skiftet ud ved begyndelsen af den tredje sæson og det nye personale følte ikke helt den samme entusiasme for musikprojektet. Årsagen til det svage fremmøde skyldes nok også en anden indstilling end den vi er vant til vedr. det at gå til fritidsaktiviteter, og det forhold at flere børn kom i dagsinstitution og flere mødre skulle deltage i kurser eller på arbejde.

Særlige aktiviteter

Fra starten af var det meningen at Mødestedet skulle arrangere foredrag for mødrene om børns udvikling og behov, børns sundhed (kost og tandpleje), sikkerhed i hjemmet, skolestart, familiemønstre og opdragelse, fritidsliv (foreninger og klubliv) m.m. Undervejs blev et par gennemført, men det blev aldrig til så meget som først antaget.

Sommerfest og julefest på musikskolen

Vi (musikpædagogerne) er begge ansat på Musikhøjskolen på Frederiksberg til daglig. Der har vi tradition for at samle forældre og til jule- og sommerfester. Det er et arrangementer hvor vi synger, leger og danser sammen og siden hygger os med medbragt kage og frugt.

Fire gange havde vi Mødestedets hold med til denne type arrangementer, hvor de mødtes med 'almindelige' musikskolehold for samme aldersgruppe. Det var hold for børn der går til musik sammen med deres forældre. Alle fire gange (det har ikke været de samme der kom med hver gang) har det været en oplevelse for Mødestedets børn og voksne at være til fest med andre der går til det samme som de selv. Mødrenes udtalelser i retning af "Tænk går de til musik ligesom os" viser deres overraskelse men også glæde over at opdage, at det deres børn her har beskæftiget sig med faktisk også er for 'almindelige danskere'. De oplevede sig herved som del af en fælles kultur, ikke som den særkultur de ofte ser sig selv som.

Anden fase – Ålholm Skole

Med flytningen til Ålholm Skole faldt projektet ind i en helt ny ramme, hvor det skulle passe ind i et almindeligt skema. Her var tale om etablerede klassegrupper og dertil knyttede klasselærere. De to grupper omfattede én gruppe bestående af ca. ti 6-årige og en anden gruppe bestående af ca. otte børn på 9-10 år, de var altså ældre end den gruppe vi havde arbejdet med på Mødestedet.

Først var det meningen at tilbuddet kun skulle rette sig mod dem på seks år – da projektet jo oprindeligt er formuleret som et førskoleprojekt – men der var stort pres fra lærerne for at de store også skulle være med. Der var indledningsvis aftalt en model hvor der først skulle laves noget koncentreret sprogstimulerende med de mindste og dernæst noget dans og lignende med alle. Men da vi kom den første gang kom lærerne simpelthen med alle børnene – de glædede sig sådan. Atten forventningsfulde og ret kåde børn, hvilket gav en 'munter' time. Det kaldte ikke på gentagelse. Vi indså, at der var for stor aldersspredning til at vi kunne have dem sammen, og fra da af havde vi to helt adskilte timer med de to hold. Først havde vi sat en halv time af til hvert hold men det var for lidt så gik vi hurtigt op til tre kvarter.

Børnene blev således fremover bragt til skolens musiklokale hver onsdag lige efter skoletid, sammen med deres lærer og ofte en hjælpelærer, først de store M1(de ældste), dernæst M0 (de yngste).

På skolen havde vi den fordel at det var den samme gruppe hver gang. Der var lidt gennemsvivning p.g.a. udslusning til almindelige klasser, men ellers kom de alle sammen hver gang med mindre de var syge eller i Mekka. Vi vidste, hvem vi skulle undervise når vi kom og vi kunne følge deres udvikling.

De kom sammen med den gruppe de var sammen med hver dag og det kunne vi tydeligt mærke. De var meget søde til at hjælpe hinanden så det varede et stykke tid før vi fandt ud af hvor ujævne og begrænsede deres danskundskaber egentlig var. Der var især i begyndelsen en vis spredning med hensyn til at deltage i aktiviteter der krævede selvstændighed. Det var svært for os at vide hvad der var generthed og hvad der skyldtes at de havde svært ved at forstå os. De var i andre sammenhænge gennemgående meget frejdige, hvad der også forledte os til at tro at de forstod alt hvad vi sagde. Men de var nok i virkeligheden meget hurtige til at se hvad de andre gjorde.

Med børnene på Mødestedet skulle vi ofte arbejde for at få stemningen op, men her skulle der ofte kun en lille gnist til. Det var ikke nogen fornøjelse at give børnene en tromme hver. Vi fik brug for meget tydelige regler – også tydeligere end vi er vant til det med danske børn. Når vi dansede var vi nødt til at tildele hvert af børnene et område på gulvet som de skulle vende tilbage til hver gang vi stoppede, ellers gik de amok på det trommesæt der stod i lokalet. Det var ikke fordi de ikke var søde men de glædede sig meget og ville have det mest mulige ud af rammerne. Vi blev meget hurtigt gode venner. Allerede efter en gang mødte jeg en af drengene på gaden og han råbte efter mig og præsenterede mig for sin mor ”det er hende mor, hende fra musik”.

Repertoire

Repertoiret overlappede i nogen grad det vi havde brugt på Mødestedet. Vi var spændte på om de store børn ville syntes at de sange der sådan set handler om helt elementære ting som farver, tal, familie, kroppen, navne osv. var pattebarnsagtige men det var der ingen problemer med. De var positive overfor alt hvad vi kom med. Vi havde et ret fast kernerepertoire som bestod af:

- En navnesang hvor hvert barn præsenterede sig med et eller andet flot hop eller klap eller lignende. Det var der nogle der var generte over men efter at vi nogle gange havde tilbudt at hoppe med eller hjælpe med at finde på var der altid et af de andre børn der tilbød sig. I gamle dage hed den slags snyd nu hedder det samarbejdsføring.
- En slags kimsleg med raslefrugter. Der var to af hver så det kunne være lidt lettere at huske hvad der manglede, men det var ikke let at huske frugternes navne. Vi fik frugt til afslutningen, der kunne vi dem godt.

- En farvesang hvor det gjaldt om at have mange farver på sig, for så er man med i flere vers. Børnene havde tit ekstra ting med i lommerne for at være dækket ind til rigtig mange vers. Nogle havde en T-shirt med mange farver på indenunder sweateren.
- En fingersang hvor tommelfingeren er far, pegefingeren er mor, langfingeren er søster, ringfingeren er bror og lillefingeren er et dyr et nyt husdyr i hvert vers. Helt fra første time gik der sport i at gætte hvad det næste dyr kunne være.
- Vi spillede ord f.eks. livretter med køller i gulvet mens vi sagde (eller råbte) dem mange gange. Vi skiftedes til at vælge en livret. Det var godt at bestemme hvad hele klassen skulle råbe.
- Vi spillede med på replikkerne til De Tre Bukke Bruse.
- Vi sang om nissedukkerne og om alle deres ting, tøj og musikinstrumenter (som vi alt sammen havde med i en stor pose)
- Vi dansede til harmonika og i hvert vers skulle man klappe et nyt sted på kroppen.
- Vi dansede og sang til tromme (en voksen og et barn ad gangen) I dansen indgik opgaver om at bevæge sig på bestemte måder og på bestemte måder rundt i rummet.
- Vi sang en finger sang om fem små aber hvor man skulle kunne tælle både forlæns og baglæns. Og så er den uhyggelig, men den ender godt.
- Vi lavede en rytmisk remse som vekslede mellem kor og solo. 'Hvem stjal kagen fra skabet i går '. Det blev så som så med det rytmiske. Den var meget svær at lære. Men hvor vi sled i det alle sammen!
- Vi sang og tegnede Lille Peter Edderkop på ryggen af hinanden, og det nød de sådan. Vi måtte gøre det igen og igen,
- Slutsangen var en sang, hvor børnene fik lov til at gå lidt efter lidt. I slutningen af hvert vers sang vi at alle dem med et bestemt bogstav i deres navn måtte gå. Eller vi sang at dem med en bestemt farve på måtte gå.

Hver gang de kom havde de mange forslag til hvad vi skulle synge, det virkede som om at de tænkte på det hele ugen. Efterhånden som vi indførte nye sange gav de udtryk for at de da ikke af den grund ville undvære dem de allerede kendte. (DN)

Lærernes beskrivelse

Af Litten Samuelson

I musikundervisningens første uger var børnene præget af dels ”nyhedens interesse” og dels en vis skepsis over for den nye form for undervisning. Flere gange var der børn, der skulle overtales til at deltage. Samtidig så vi, at når de så gik i gang trods deres tøven, blev de glade for at have kastet sig ud i noget nyt og uprøvet – sommetider blev de helt overstadige og vilde og måtte næsten irettesættes, for at undervisningen kunne fortsætte. Det var en balanceakt fra undervisernes side, hvornår der skulle gribes ind, og hvornår børnene skulle have lov til at udvise ”umådeholden, spontan medleven ” i aktiviteten. De fleste børn var dog allerede fra starten åbne og glade for undervisningen.

Efterhånden som børnene lærte lærerne og indholdet af undervisningen at kende, lærte de at deltage på en mere konstruktiv måde, således at de hver gang kunne nikke genkendende til elementer, som de var fortrolige med. De lærte også delvis, at aktiviteterne bedst kunne gennemføres, hvis der var nogenlunde ro- og i hvert fald ikke, hvis der var børn, der var uvenner eller sloges. De blev hurtigt klar over, at musiktimerne bød på anderledes og sjove aktiviteter, som de glædede sig til at være med i.

De fysiske rammer – med et stort musiklokale, fritstående musikinstrumenter, og megen gulvplads – gjorde, at selve rummet opfordrede til bevægelse og musik. Sammenholdt med klassens egne klasseværelser var det nærmest en balsal med ta'selv-bord! Der gik nogle gange, inden børnene fik indlært nogle spilleregler for, hvad der var hensigtsmæssigt. "Hvem bestemmer, hvad vi skal gøre – og hvornår, vi skal gøre det".

Der var tydeligt i begyndelsen, at de anderledes fysiske rammer og de nye pædagogiske virkemidler gjorde de stærke børn stærkere, samtidig med at de svage børn blev urolige og forvirrede og uden holdepunkt. Dette havde de to lærere på projektet dog helt for øje, og efterhånden blev også de svage trygge og fortrolige med undervisningen. Begge musikpædagoger besidder efter min mening stor faglig, pædagogisk og psykologisk indsigt, og lod ikke på noget tidspunkt nogen elever "falde igennem". Tværtimod sørgede de begge for at give børnene små sejre hver gang.

Undervejs i forløbet oplevede vi lærere, at mange elever var blevet rigtig fortrolige med undervisningens mange aspekter, og at de så småt kunne indgå selv med ønsker og initiativer. Musiklærerne var meget lydhøre over for børnenes ønsker, og ofte er planlægning ændret i takt med børnenes egne initiativer.

Forældreopbakning:

Før musikprojektet begyndte, havde både elever og forældre fået meddelelse om tilbuddet. Nogle forældre reagerede meget positivt vedr. det nye tiltag i sprogundervisningen, men andre anså det for direkte overflødig. En enkelt ønskede ikke, at hans barn skulle deltage i musikundervisningen. Dette ønske gik dog i sig selv igen, og barnet var med i undervisningen. Alle forældre fik mulighed for at deltage i musiktimerne sammen med deres barn, og førnævnte negative far blev inviteret, for at han kunne se, hvad musikundervisningen bestod i.

Der var dog ingen af de voksne, der tog imod tilbuddet om at være med i musiktimen. Personligt tror jeg, dette hovedsageligt skyldes, at mange forældre går til danskundervisning om formiddagen, samt at en del familier har mindre børn der hjemme, der så skulle passes imens. En tredje grund kan måske være, at der ikke er tradition i forældrenes hjemlande for samarbejde mellem skole og hjem, og at de derfor er ret usikre over for dette her i Danmark.

Den sproglige barriere kan også have haft betydning for deltagelse. Endelig må vi ikke se bort fra det faktum, at for mange af forældrene er der ikke undervisningsmæssig status i fag som musik, gymnastik og formning. Der er derimod status i fag som dansk og matematik – altså rene kundskabsfag med "bøger som børnene skriver i, til de er færdige". De kreative elementer i børnenes undervisning bliver oftest betragtet af forældrene som overflødig leg og som noget, børn og voksne må finde sig i fra den danske skoles side - uanset at fagene også findes på skoleskemaet i deres hjemlande. Nogle meget religiøse forældre mener endvidere, at sang, dans og musik strider mod Koranens love. (LS)

Særlige aktiviteter

Det er altid en god ansporing at skulle optræde, og en slags milepæl som man kan huske tilbage på med stolthed. Vi syntes også at disse børn skulle have en chance for at vise hvad de kunne, men det måtte ikke være på en måde så de tabte ansigt over at kunne så lidt dansk.

Samtidig syntes vi også at de skulle have lejlighed til at høre nogle børn der kunne spille. Modellen blev en koncert for skolens øvrige børnehaveklasser og 1.klasser – dem de små skulle gå i klasse med efter sommerferien – hvor først M1, derefter M0 sang hver en god sang. De store sang den med finger-familien, den har mange gentagelser, så der var nok nogen af dem på gulvet, der næsten fik den lært og de syntes at den var god. De små havde lært en sang som de store aldrig havde hørt (vi var bange for at den ville være for barnlig) om 5 små aber der bliver ædt af en krokodille. Den sang børnene på gulvet også med på. Derefter spillede et rigtig godt blæseorkester fra en nærliggende skole (Frederiksberg Friskole) en halv times tid. Orkesterlederen præsenterede de forskellige instrumenter og børnene viste hvordan de kunne spille. Vi fik hørt mange forskellige stilarter og karakterer. Til sidst sang M0 og M1 i fællesskab farvesangen hvor man skal op at stå hvis man har den farve på der bliver sunget om. Alle i salen var med og rejste sig og satte sig alt efter om de havde farven på eller ej. Der var gang i den - på den fede måde. Det blev en rigtig god koncert. Vi trænede hårdt for at lære sangene, så det ikke var os der sang det meste.

Den sidste undervisningsgang inden sommerferien holdt vi fest med masser af frugt - som vi havde lært navnene på - og vi så videoen fra koncerten (hvorfra også en del af illustrationerne stammer). (DN)

Erfaringer

Af Dorte Nyrop og Eva Fock

Fra projekter som dette er der mange niveauer at drage erfaringer på. Ser vi først på hele forløbet og de overordnede rammer, er der flere ting som springer i øjnene.

Tidsfaktoren og rammen

Helt overordnet har varigheden af projektet – det at vi har haft mulighed for at fortsætte i sammenlagt 3+1 sæson – været utrolig vigtigt. Vi kan se hvor lang tid det har taget at blive accepteret af indvandrerkvinderne og på betydningen af kontinuiteten for børnene. Det vi fik til at lykkes den første sæson blev næsten tabt da alle børnene holdt op. Det var som at starte helt forfra med de nye børn efter sommerferien. Det eneste vi havde opnået var at blive kendte ansigter. Det er derfor en glæde at vi på tredje sæson kunne begynde med en gruppe, hvor vi kendte over halvdelen, og hvor en lang række af de indledende øvelser hvad angik de mere strukturelle rammer etc. kunne springes over. At det så kom til at ændre sig radikalt var ikke til at forudsige. Samtidig betød de bevilgende myndigheders vilje til at lade os drage nytte af vores erfaringer, at projektet kunne tilpasse sig vilkårene og ende som en succes.

Alle professionelle som har været involveret i projektet har haft brug for tid til både at kunne registrere hvad som ikke duede, kunne udvikle alternative løsninger og efterprøve dem i praksis. Vi måtte alle i starten af projektet sande, at den politiske virkelighed har stor betydning for denne type projekter. Tvungen aktivering af kvinderne betød at der undervejs kom langt færre børn og kvinder på Mødestedet. Herved blev det langt sværere at samle et fast hold bestående af en børnegruppe af en rimelig størrelse.

Lidt statistik om deltagelsen den tredje sæson

For at anskueliggøre hvorfor vi ikke kunne forsvare at fortsætte på Mødestedet har jeg lavet en oversigt over børnenes fremmøde i den tredje sæson.

Der var seks børn i snit pr. gang, med udsving fra 1!! barn til tretten.

Vi havde i alt 56 (meget) forskellige børn med i timerne. Børnene har været fra 9 mdr. til 6 år.

- 1 barn har været der 14 gange,
- 1 barn har været der 11 gange,
- 1 barn har været der 8 gange,
- 3 børn har været der 7 gange,
- 3 børn har været der 6 gange,
- 1 børn 5 gange,
- 3 børn 4 gange,
- 4 børn 3 gange,
- 13 børn har været der 2 gange,
- 26 børn har kun været der 1 gang.

En del børn som tidligere havde fulgt undervisningen, men som i mellemtiden var kommet i børnehave, kom og besøgte os en enkelt gang (9 børn) eller to gange (tre børn). Vi fik også besøg af en af mødrene fra det første år vi underviste på Mødestedet. Hun var i mellemtiden blevet dagplejemor (hun havde en høj uddannelse fra sit hjemland) og kom med sin egen pige som selv gik i børnehave og de to danske børn hun havde i dagpleje.

Et par gange kom også to danske mødre udefra med deres børn. Vi håbede at de kunne være en inspiration for de andre mødre, ved at deltage i undervisningen, hvilket Mødestedets mødre stort set ikke gjorde. Men vi fik en sær fornemmelse af at de promoverede deres egne

børn så meget at vi måtte gøre os umage for at de ikke skyggede for de børn som kom uden følgeskab af deres mødre. Efter mange overvejelser sagde vi til dem at det var et tilbud til Mødestedets børn, hvorfor de blev nødt til at holde op.

Selv om vi kan forklare mange af de korte besøg lader det sig ikke bortforklare at det var meget svært at kalde det undervisning. Vi havde status som den ugentlige underholdning, en slags børneteater og selvom der ikke er noget galt i det, var det meningen at vi skulle støtte børnenes udvikling i et længere forløb. Mødrenes holdning var for de flestes vedkommende at det var rart at få et lille frikvarter uden børn, hvor de kunne sidde og få en kop kaffe. Så på den måde var de meget positive. De var også glade for at se deres børn glade, men det blev stort set ved det. Vi oplevede aldrig at mødrene tilsidesatte egne planer eller behov for børnenes skyld.

Hertil kom erfaringerne om undervisningstidspunkt og -sted. På det uformelle værested viste det sig meget vigtigt at kvinderne kunne erindres om projektet dagen før, at de kunne holdes fast i at skulle deltage, da mange ellers glemte det eller nedprioriterede projektet. Det var også vigtigt at aktiviteterne var tæt på mødrene. Selvom de i visse sammenhænge kunne være forstyrrende viste det sig vigtigt for tilliden, at de kunne se lærernes og børnenes engagement og glæde. Aktiviteterne blev nok ikke ligefrem forståelige, men i hvert fald afmystificeret. Samtidig må vi, set i bagespejlet, erkende at den uformelle rammer som værestedet bidrog med, ikke var egnet når det handlede om fritidsaktiviteter hvor man gerne skulle have en vis kontinuitet hvad angik de enkelte børn fra gang til gang og sammenhængen hvad angik børnegruppens antal og sammensætning. I kølvandet på den erkendelse besluttede vi at flytte projektet til et sted hvor der var flere børn som ville få gavn af bevillingen.

Med flytningen formulerede vi en række forudsætninger som vi ønskede opfyldt. Først og fremmest var det vigtigt at børnene skulle deltage nogenlunde fast – vi havde simpelthen fået nok af at deltagelsen var så tilfældig som det hidtil havde været tilfældet. Vi ønskede også et sted som havde et positivt samarbejde med forældrene så vi kunne få mulighed for at inddrage dem i projektet. Endelig var det vigtigt at den institution som indgik i projektet havde et aktivt ønske om at deltage.

Mange steder blev kontaktet, men det viste sig utrolig svært at få opfyldt alle kravene. Enten vidste man ikke hvor mange børn der ville komme, eller hvornår egne aktiviteter gik i gang (typisk tilfældet ved en række projekter under folkeskolelovens §4a med sprogstimulering af førskolebørn). Endelig var der flere steder som kun havde begrænset interesse for dette projekt.

Valget faldt på Ålholm Skole som på daværende tidspunkt havde en modtagelsesklasse for indskolingstrinnet. Der var en rimelig stabil børnegruppe, mulighed for fast skemalagt undervisning, et godt samarbejde med forældrene i klasserne og en stor interesse for samarbejdet, både fra ledelsesside og fra lærerside.

I den nye ramme fik vi en tiltrængt ro i hverdagen hvad angik de mere strukturelle rammer, børnegruppe m.m. Der skal dog ikke herske tvivl om at undervisningen stadig bød på store udfordringer på det pædagogiske niveau.

Klassens lærere havde ved introduktionsmødet fremsat ønske om, at undervisningen blev afviklet tidligt på skoledagen, dels fordi det så ville ligge i normalundervisningstiden for den yngste gruppe og dels fordi eleverne ville være mindre trætte end sidst på skoledagen. Dette var ikke muligt p.g.a. musiklærernes øvrige arbejde på Musikskolen. Tværinstitutionelle samarbejder byder ofte på nogle praktiske problemer, men de kan altid løses hvis viljen er tilstede. I praksis løstes dette problem ved at den yngste gruppe fik en ekstra undervisnings-time én dag om ugen.

Musikundervisning i andre rammer

Vi (musikpædagogerne) skulle begge indstille os på helt andre problemstillinger end vi var vant til fra 'hverdagen' på musikskolen i Frederiksberg:

Første sæson

Den første sæson underviste vi stort set som vi plejede - altså som når vi havde almindelige hold på musikskolen. Vi havde som tidligere nævnt fire mere eller mindre dansktalende mødre at snakke til og opdagede måske ikke, hvor lidt både børnene og de øvrige mødre kunne. Man kan sige at vi lod disse mødre skygge for de andre; de hjalp børnene så meget at vi ikke syntes der var noget påfaldende ved børnenes adfærd.

Først gradvist gik det op for os, at selv om disse mødre var dansktalende og nok mere velfungerende end de mødre vi senere kom i kontakt med, var flere af deres børn præget af et andet børnesyn og andre opdragelsesprincipper end vi var vant til.

Anden sæson

De børn vi kendte fra den første sæson kom ikke mere, oftest fordi mødrene var kommet i arbejde eller på kursus eller fordi børnene var kommet i vuggestue eller børnehave. Vi forsøgte at få helt eller delvist hjemmegående mødre med børn i institution til alligevel at komme med børnene, fordi vi skønnede at de kunne have glæde af det. Alligevel sker det næsten aldrig. Det oplevedes som alt for stor ulejlighed for mødrene.

De børn og forældre der kom i anden sæson forstod ikke ret meget eller slet intet dansk. En del af mødrene var opvokset i Tyrkiet og kommet hertil i forbindelse med ægteskab. Nu var der ingen der kunne dække over børnene eller tolke. Vi blev klar over at flere af de aktiviteter vi brugte var for komplekse for børnene. De ting vi plejede at kunne lave med danske børn på to år blev ikke forstået af børn på fire år. Vi begyndte at ane, hvor meget de opdragelsesmæssige forskelle kan betyde for barnets udvikling.

Tredje sæson

I løbet af tredje sæson så vi en udvikling på nogle områder vi ikke tidligere havde set. Børnene så ud til at være meget optagede af at være dygtige, og samtidig begyndte de børn som kendte repertoire og regler at hjælpe de andre børn til at gøre det rigtige. Dette mønster havde vi hidtil kun oplevet mellem søskende, nu blev det udvidet til at omfatte hele gruppen. Sprang døren op løb en lille pige hen og lukkede den, for det plejede vi at gøre, og de begyndte også at gøre hinanden opmærksom på hvis de gjorde noget forkert.

En dreng havde sin mor med inde, fordi han var blevet bange – han troede at den marionetstruds vi havde med var levende. Da moren nu var med viste han hende alt hvad hun skulle gøre og tjekkede at hun gjorde det rigtigt. Pludselig begyndte hun at forstå lidt af hvad det hele gik ud på og ikke mindst så hun hvor dygtig hendes egen dreng var blevet. Men alligevel kom han ikke stabilt efter dette, og moderen deltog ikke igen.

I begyndelsen af sæsonen havde vi en grundstamme af børn som havde gået før og som kunne bringe noget af det de havde lært videre til de nye børn der dukkede op, men omkring juletid forsvandt de på nær to som stadig kom af og til, det var som at begynde forfra en gang til.

Fjerde sæson

At komme ud på en skole hvor det er en selvfølge at børnene er der hver gang gjorde at vi kunne få arbejdet med det vi gerne ville. Nemlig at undervise. Det er noget helt andet at undervise, når man kender børnene og gruppen så godt at man forstår hvilke hensyn der må tages hvis de alle skal kunne komme til orde. Vi lærte en masse om hvor langt der er fra at kunne forstå til selv at kunne formulere sig. Vi havde et godt samarbejde med fagfolk (lærerne) som vidste hvad vi kunne have brug for at vide om børnene og som vidste hvordan de kunne bruge os til at få børnene til at fortælle og udfolde sig.

Forældrekontakt

Lige fra starten var forældrekontakten en væsentlig del af projektet. På Mødestedet skulle mødre lære om den danske fritidskultur, de skulle have positive oplevelser sammen med deres børn.

På Mødestedet var forudsætningerne tilstede, men det viste sig sværere end som så at opfylde hensigten. Mødre befandt sig ganske vist lige udenfor undervisningslokalet, men som det er fremgået flere steder undervejs så mødre ikke den store mening med at deltage. Deres interesser gik frem for alt i retning af at få lov til at hygge sig selv, et behov de kun i begrænset omfang kunne sætte sig ud over.

Hertil kommer at mødre kun talte meget begrænset dansk, og slet ikke var vant til kommunikation vedrørende deres børns erfaringer og færdigheder. Begge dele kan virke overraskende, set i lyset af at en del af disse kvinder faktisk har været mange år i Danmark og at flere havde større børn i skolen. Men kvinderne manglede ikke blot sproglige færdigheder på dansk, de manglede generelt også nysgerrighed efter hvad det var som foregik omkring dem, hvad det var vi lavede med deres børn.

I skolesammenhængen var forholdene radikalt anderledes. Her var forældre ikke naturligt tilstede. De blev forsøgt inddraget i projektet gennem information, men deltog aldrig – heller ikke til koncerten. Årsagen herfor skal nok dels findes i det forhold at de ikke oplever det som naturligt at komme på skolen. I visse tilfælde udtrykte børnene også at de syntes det ville være for pinligt med deres mor på skolen. Hvad angår deres sproglige kompetencer er det mest almindelige at de kun taler dansk i begrænset omfang, ikke mindst fordi de kun har været i landet i kortere tid. Der er dog nogle som taler dansk men ikke har brugt sproget intensivt i samtalerne med deres børn.

Opdragelsesprincipper

Det mest iøjnefaldende i løbet af de første tre sæsoner, men ikke nødvendigvis det største problem, var umiddelbart at mødre havde svært ved at se hvorfor vi gjorde som vi gjorde. De syntes at vi lavede det samme og det samme, og var tydeligvis ikke vant til at opfatte den tidlige barndom som en vigtig udviklingsperiode. De havde svært ved at se hvad

undervisningen gik ud på. Her skal det tilføjes at mange danskere kan have det præcis på samme måde. Det er typisk blandt de socialt svageste grupper at man oplever disse holdninger stærkest, men dog findes de også andre steder indenfor musikskolemiljøerne.

Det varede et stykke tid før det gik op for os at kvinderne havde det på den måde. Det var udtalelser om at de selv, altså mødrene, syntes der var lidt vel mange gentagelser, og at de da (selv) havde fattet pointen, som tydeliggjorde holdningen. Kvinderne skelnede ikke mellem deres egne behov og børnenes.

Vi er vant til at leve i en pædagogiseret kultur, hvor det nærmest er hver mands viden, i hvert fald blandt de grupper som fylder musikskolerne, at den tidlige udvikling og stimulation er meget, meget vigtig og for os er det indlysende at børnene ved at lege den samme musikleg mange gange og blive bedre og bedre til den udvikler færdigheder som kan overføres til deres øvrige liv. Mange danske forældre forventer og forlanger meget af deres små børn. Temmelig tidligt skal barnet kunne klare nogle ting selv. Drikke af en kop, tage noget af tøjet på selv. De fleste træner med børnene for at lære dem farverne at kende, at tælle til ti, vide hvad dyrene siger, kende nogle enkle sange, kende navnene på kroppens dele osv. Forældre og pædagoger forventes, mere eller mindre bevidst at træne motorik, kategoriseringer etc., og derfor forventes børn på tre år at kunne den slags ting.

Hovedparten af mødrene i projektet så på børnene som nogle pudsige størrelser som man ikke kunne forvente sig noget af. De syntes måske endda at det var synd at man forlangte noget af et lille barn. Et eksempel på hvor forskelligt vi behandler småbørn giver denne lille episode: Da et barn kom ned til musik med en pose franske kartofler gjorde vi som vi ville gøre med ethvert barn: vi sagde at han kunne tage en håndfuld nu, men at posen ellers ikke skulle med til musik, hvor vi jo skulle bruge hænderne til så meget andet. Den kraftigste protest kom ikke fra barnet men fra moderen. Hun syntes at det var synd at vi ville bestemme over ham. Hun mente ikke at man kunne forlange noget af en dreng på to år. Her fremgik det tydeligt, hvor forskelligt vi ser på børn og deres udvikling.

Er børnene utilfredse får de stukket noget i munden, en kiks, noget slik eller noget saftevand. Vi har endda flere gange oplevet at en mor eller bedstemor er kommet ind til os lige midt i en sang for give deres barn et studenterbrød, selvom vi forsøgte at afværge det. Det har stødt os at de ofte griner ad børnene, f.eks. når de gør noget forkert eller snubler. Vi har også iagttaget at holdningen til drenge og piger er helt forskellig fra vores. Hvis en dreng slår en pige ler moderen ad sin stærke søn.

Naturligvis kan man diskutere om den ene opdragelsesmetode er bedre end den anden, men på nogle fronter må det være muligt at dømme på kvalitet. At spise på alle mulige og umulige tidspunkter er ikke hensigtsmæssigt, og det er ikke smart at bruge mad som konfliktløser hele tiden. At acceptere brug af (nok så umiddelbart ufarlig) vold overfor søskende eller kammerater er et problematisk signal på længere sigt. Frem for alt vænner man herved børnene til denne type reaktioner, så de ikke træner andre løsningsmodeller. Hertil kommer at disse børn skal fungere i den danske skole og hvis de ikke forstår at begå sig kan det blive endog meget problematisk.

Her skal det endnu en gang understreges at vi ikke taler om en 'etnisk' opdragelse, men om de specifikke kvinder med deres specifikke baggrund.

Sprog eller abstraktionsniveau

Vi vidste godt at børnene ikke kunne ret meget (eller slet intet) dansk, men det var en overraskelse for os at der var mange ting de heller ikke kunne på deres eget sprog. Når vi eksempelvis rakte gule børnemaracas op i luften og sang "gul" kunne vi se at børnene ikke

anede om vi talte om farven, hånden, om at holde noget højt op i luften eller om maracas. Vi lærte at sige "gul" på tyrkisk og fandt alle de gule farver vi kunne på tøj, billeder og instrumenter. Sangteksten blev forenklet på stedet: "Kom og spil" blev til "Gul, gul, gul". Vi troede at vi var nået et stykke, men da vi gentog kunsten med blå maracas måtte vi hele turen forfra. Det gik op for os, at en af de ting børnene ikke kunne og som vi måtte tage os og af, var at tænke i kategorier. Vores repertoire blev fra da af barberet ned til det allernødvendigste. Det skulle handle om farver, om at tælle, om navne på kropsdelene, forholdsord osv. – kort sagt nogle af de grundlæggende kategorier.

Kropsbevidsthed

Vi arbejdede med børnenes kropsbevidsthed på flere måder, og lavede bl.a. gymnastik ved f.eks. at springe ned fra stole på en madras på flotte måder til musik. På dette område syntes børnene at være alderssvarende - de kunne hoppe, kravle osv. Når det handlede om at abe efter et let forlæg som at klappe, dreje rundt, trampe osv. gik det også fint. Begyndte vi derimod at bede om bevidst koordination, som at tage den ene arm højt op i luften og den anden helt ned til foden, begyndte det at knibe. Det så ikke ud til at handle om direkte manglende sprog, for det gjaldt også når vi viste det i stedet for at sige det. Vi tror simpelthen ikke at de er vant til at tænke over hvad de gør med deres krop.

En anden måde at arbejde med kropsbevidsthed på var ved at tegne f.eks. sangen 'Lille Peter Edderkop' på ryggen af børnene (evt. tegnede børn på ryggen af hinanden). Flere af børnene viste sig at være forlegne over de andre børns berøring, men det ville mange danske børn såmænd også være. Dog var det samtidig tydeligt at flere af børnene søgte disse kropsnære aktiviteter med sig selv i centrum.

Succes

Et vigtigt aspekt når man taler om musiks positive effekt på børn (og voksne) er muligheden for at opleve personlig succes på fronter som ligger udenfor de almindelige færdighedsområder. Især musik og idræt byder på rig mulighed for denne type oplevelser. Det var én af årsagerne til at vi prioriterede en koncert hvor børnene optrådte for de øvrige børn, meget højt. Det at de optrådte *på lige fod og på samme præmisser* som de øvrige børn på skolen. Der er ofte en tendens i forbindelse med musikarrangementer til at det er de almindelige klasser som fylder scenen. Her var det vigtigt at disse børn indgik, og indgik med et repertoire som var fælles, så det ikke var deres anderledeshed som blev sat i fokus.

Der blev øvet flittigt gangene op til koncerten – de stod på borde for at prøve fornemmelsen, koncentrerede sig og var 'på'. En somalisk dreng fra M0 som ofte fjollede lidt rundt i timerne viste sig dybt koncentreret ved den første prøve. Han kunne hele sangen fra ende til anden. Dette stod i skarp kontrast til hans formåen i andre sammenhænge. Han havde svært ved at koncentrere sig om at få lært sproget, lært koderne for skolegang hvor man jo skal sidde en del stille. Netop han fik her en af de typiske succesoplevelser og havde grund til at være stolt over sin indsats.

Til selve koncerten med det store publikum var nogle af børnene generte og fnisede. Medens vi (både børnene og musikpædagogerne) stod på scenen der syntes vi at det var os, de voksne, som sled i det for at få dem til at synge ordentligt med. Men siden har vi set det på video. Her viser det sig at børnene faktisk er med. Mange af dem går meget seriøst til

opgaven. Der er ingen tvivl om at de vandt respekt hos tilskuerne. De andre lærere var meget positivt stemt og gjorde deres til at stemningen var god.

Lærernes erfaringer

Af Litten Samuelson

Det danskfaglige aspekt i undervisningen er i rigeligt mål blevet tilgodeset, idet der fra musiklærernes side har været lagt vægt på træning af ordforråd, begreber, sætningsmodeller, afsender –/ modtagerroller, rim og remser, rytmelege, dramatisering af eventyr og sange m.m. Kombinationen af sang, musik, dans og anden bevægelse har føjet en ekstra dimension til den øvrige sproglæring og underbygger igen teorien om, at den bedste form for sproglæring sker gennem bevægelse (Musikterapeut, talehørepædagog Helle Couppé, DPU). Som opfølgning på musikundervisningen har vi senere i klassen vedligeholdt det indlærte, ligesom vi ofte er begyndt skoledagen med en af de sange som børnene havde lært i musiktimen. De har været stolte over og glade for at kunne noget særligt. Det har for mig som lærer været sjovt at iagttage forløbet fra børnenes første forsøg på at lære en sang eller en remse, over perioden, hvor de kan efterligne ordene og melodien, og til stadiet, hvor de forstår, hvad de siger og synger og får AHA-oplevelsen : ”Nåh, her synger vi altså om farver!” eller: ”Nåh, det er sangen om husdyr !” Eller : ” Jamen, i vores bog om ”De tre bukke Bruse” siger trolden noget andet !” Eller når en elev midt i dansktimen pludselig spørger, hvem der ”har stjålet kagen i skabet”, blot fordi jeg åbner et skab for at hente noget kridt! (LS)

Konklusioner

At konkludere noget enkelt, radikalt og endegyldigt ud af et projekt som dette er nok ikke muligt. Der indgår mange lag i projektet som på hver sin vis lægger op til særlige konklusioner. En del er beskrevet i kapitlet om erfaringer. Her vil vi opsummere de mest generelle og væsentligste erfaringer.

Kultur eller social baggrund?

Vi har gennem dette projekt beskæftiget os med nogle helt bestemte grupper af indvandrere. På Mødestedet mødte vi nogle af de især tyrkisk-kurdiske kvinder som kun havde begrænset kontakt med det omgivende danske samfund. Det åbner i høj grad for mistolkninger, idet socialt funderet adfærd forveksles med kulturelt funderet adfærd. En væsentlig del af de problemer vi har set i denne gruppe, og som er beskrevet i det foregående kapitel, svarer til forholdene blandt tilsvarende marginaliserede danske børn. Men oveni dette sociale problem kommer dels en forskel i opdragelsesprincipper mellem disse indvandrerfamilier og de gængse danske opdragelsesprincipper, dels en særlig social og kulturel usikkerhed blandt kvinderne, på grund af migrationen og de deraf følgende skiftende normer og rammer. Mange af disse kvinder, både de gamle og de unge, opdrager ikke deres børn ifølge egne traditioner, på baggrund af kendte og sammenhængende rammer. Her tænker vi på nærmest hævdundne traditioner som kan variere radikalt fra sted til sted i verden, men som udvikles i sammenhæng med normer og værdier i det samfund hvor de skal fungere. De kvinder vi har mødt i dette projekt opdrager tilsyneladende hverken efter tyrkisk-kurdiske eller danske principper, ligesom deres nære omgivelser tilsvarende er hverken-eller. Derfor kommer kvinderne til at bevæge sig i en slags pædagogisk ingenmandsland.

Ser vi på børnene fra skolen er situationen en noget anden. Her er der overvejende tale om børn af flygtninge som er kommet forholdsvis nyligt til Danmark. Mange af disse forældre har været fængslet i deres hjemlande inden flugten hertil, og flere har været udsat for tortur. Det er forældre (og nogle gange også børn) som har oplevet krig på nært hold og som derfor kan bære rundt på svære traumer. Det byder på nogle helt anderledes problemer for disse familier.

Rammen

Set i lyset af projektets tværinstitutionelle og tværfaglige karakter er det klart at der har været brug for en vilje til både at lytte, tænke anderledes, reflektere løbende, ændre og indgå kompromiser fra alle sider. Og den vilje har været der. Ser vi nærmere på nogle af de mere strukturelle erfaringer undervejs springer følgende i øjnene:

Tidsfaktoren

I forhold til undervisningen er det først og fremmest klart at der er brug for ganske lang tid, inden man dømmes over denne form for aktiviteter. Ét-årige projekter vil ikke have en chance for at udvikle sig og få etableret sig i miljøet. Besværet ved at finde en egnet børnegruppe tog tilsvarende lang tid. Samtidig viste det sig afgørende for kontakten med kvinderne at projektet blev udviklet indenfor en allerede eksisterende ramme, med et sted og med medarbejdere som kvinderne kendte og var trygge ved.

Netop den første sæson med de mere ressourcerstærke kvinder og børn viste sig at være mere nødvendig end vi troede, for at få hele projektet i gang. Dette aspekt vejede særlig tungt da projektet var knyttet til et værested. Den meget lille gruppe gav os i starten indtryk af at det var formålsløst, det var ressourcspild og undervisningen blev lidt tam. Men det var nok

alligevel nødvendigt for at give os blod på tanden og mod på at køre videre. Samtidig skabte foregangskvinderne også forudsætningerne for at andre siden hen kunne hoppe med på projektet. På samme måde oplevede vi at de få kvinder som deltog det første år i arrangementet på musikskolen trak flere med det efterfølgende år.

Aktiviteter med mødrene

Det var oprindeligt hensigten at mødrene skulle have deltaget i hvert fald en del af undervisningen. Det viste sig ikke realistisk. En stor del af mødrene var ikke i stand til at fungere i den rolle og forstyrrede faktisk mere end de gavnede. Selv med to lærere var der ikke ressourcer til at arbejde med mødrene i den konkrete situation. De så ingen idé med deres egen deltagelse og samvær med børnene, men foretrak i praksis at sidde udenfor og snakke. Kom de med ind var det som regel for en kort bemærkning. Ved en enkelt lejlighed fik vi en tolk med til undervisningen, for at forklare mødrene hvad det hele handlede om, og for at kunne besvare eventuelle spørgsmål. Heller ikke det gav det store udbytte. Det handler for netop denne gruppe kvinder ikke så meget om at forstå ordene, men mere om at forstå ideen og hensigten bag samværet.

Planen om at afholde foredrag i traditionel forstand kom heller aldrig rigtigt i gang. Men de foredrag som blev afholdt, som vedrørte plejen af børn (sundhedsplejerske, sikkerhed i hjemmet og kostvaner) var en stor succes. Det er de nære spørgsmål der er brug for, hvis man vil vække disse kvinders interesse. Foredrag med tættere relation til projektets musikdel ville i den forbindelse næppe være relevante. End ikke en tolk øgede kvindernes forståelse for denne type fritidsaktiviteter nævneværdigt.

Den mødregruppe (og deres børn) som vi traf på Mødestedet ville have stor gavn af tiltag som lærte kvinderne at lege med deres børn, da mange af netop disse kvinder ikke ved hvad de skal lave med børnene. Og en række lege kan faktisk betragtes som færdigheder der er nødvendige for at kunne fungere socialt med de nye kammerater – blive anerkendt - og for at kunne følge med i undervisningen.

Betaling

I forlængelse af overvejelserne om projektets ramme viste det sig urealistisk at kræve en nok så beskedent betaling for undervisningen. Det var ganske vist et ønske, både for at introducere kvinderne til betaling for den slags aktiviteter, og fordi betaling kan være medvirkende til at forpligte folk mere til at deltage. Alligevel måtte vi i dette tilfælde konkludere, at projektet endnu ikke var modent til et sådant skridt. En mor til en 7-årig dreng som havde deltaget et par gange når han havde fri fra skole, og som var meget interesseret i musik, forhørte sig en dag om muligheden for at drengen kunne deltage på et hold for jævnaldrende børn på musikskolen. Da det blev oplyst at prisen for at deltage i den undervisning var ca. 140 kr. pr. måned forsvandt interessen. Her er det ikke til at vide, om det skyldes at familien ikke har råd, eller at tanken om at betale (så meget) for en fritidsaktivitet er dem fremmed.

Dette aspekt udgik helt da vi flyttede projektet til skolen.

Institution

Hvad angår kvinderne på Mødestedet viste det sig at der skal være et andet formål bag kvindernes tilstedeværelse (i dette tilfælde det sociale samvær med ligestillede) – ellers kommer de fleste simpelthen ikke. For en stor del af disse kvinder er det ikke nok at de skal komme for børnenes skyld.

Musikpædagogerne havde aldrig oplevet en så svær undervisningssituation. Samtidig var det også en gruppe hvor behovet var stort – meget stort endda. Børnene var meget lærelystne, og savnede tydeligt stimulation. Det er bydende nødvendigt bl.a. for en fornuftig skolestart, at

disse børn får lært at fungere bedre end som så, både kognitivt, motorisk og socialt – og så selvfølgelig sprogligt.

På skolen leverede institutionen i sig selv den fornødne autoritet som fik børnene til at komme stabilt. Netop skemalægningen fjernede et hvert behov for anden legitimering. Det kan derfor klart anbefales, hvis man agter at iværksætte denne type aktiviteter, at man finder en ramme som aktivt støtter initiativet.

Med flytningen til en skole kom musikundervisningen også til at fungere i samarbejde med anden (bl.a. sproglig) stimulans. Det kunne tydeligt mærkes på børnenes måde at indgå i undervisningen. Omvendt bød den intensive brug af musik på inspiration for de almindelige lærere (se også skolens separate delkonklusion).

Hvis vi skal se mere fremadrettet på hvilke opgaver der skal løses er det derfor værd at understrege behovet for en samlet indsats på dette område, en indsats hvor kræfterne forenes fra forskellige institutioners og faggruppers side.

Underviserne

Nødvendigheden af at være to rutinerede musikpædagoger blev understreget igen og igen undervejs, både på Mødestedet og på skolen. Det er selvfølgelig ofte rart at være to om en stor børnegruppe, men i dette tilfælde viste det sig at være grundlæggende nødvendigt, for at kunne få undervisningen til at hænge sammen. Gruppen er meget følsom for stemninger og ændringer, og der opstår let uro. I den forbindelse viste det sig også meget vigtigt at anvende instrumenter som holdepunkter og fælles orienteringspunkter for børnene. Det er fortsat vores indtryk at det havde betydning at have gode instrumenter og instrumenter nok.

Skal det være musik?

Ved denne type musikpædagogiske projekter spørges der ofte til betydningen af musik som pædagogisk virkemiddel. Får musik børn til at blive bedre til at regne? Bliver man et bedre menneske af at modtage undervisning i musik? Denne type spørgsmål lader sig ikke besvare med et ja eller et nej. Undersøgelser i den retning er ofte problematiske fordi andre aspekter overses. Hvad vi kan sige noget om er de beslægtede effekter.

Og så kan man vel fortsat tillade sig at formode at den glæde som musikudfoldelse generelt skaber – og åbenlyst skabte i denne sammenhæng - uanset om udøveren er barn eller voksen, aldrig er tabt. Ligeledes vil den selvtillid som et barn, ikke mindst et barn som ofte oplever nederlag i de traditionelle skolefag, oplever ved at være god på en musikscene, også afspejles i barnets øvrige færden.

Men om musik er den rigtige indgang til netop den gruppe børn som har været inddraget her er nok spørgsmålet. Forældrenes noget restriktive fortolkninger af islam, præget af livet på landet, gør det svært for dem at acceptere. Idræt er i den forbindelse langt mere umiddelbart acceptabelt. Samtidig er det meget vigtigt at få brudt barrieren omkring musikudfoldelse på længere sigt, og starten vil byde på problemer, uanset hvornår den begynder. Og musik byder på nogle klare og positive effekter i forhold til ikke mindst den sproglige udvikling, noget som organiseret idræt (sportsforeninger) ikke opfylder i samme omfang. Derfor er det dobbelt vigtigt at den musikalske dimension inddrages i øget omfang i børnenes hverdag (skole, fritidshjem etc.).

Et blik på de offentlige musikskolers rolle i denne diskussion åbner for en række forskellige sociale og kulturpolitiske overvejelser – også fra institutionernes side. Man kunne forestille sig at musikskolerne etablerede enkelte billige pladser (evt. på holdundervisningen) for særligt trængende, i en periode. Det kunne så være med til at lukke andre socialgrupper ind på skolerne, uanset herkomst. Men det er vigtigt at alle disse tiltag bygger på en kombination af gensidig tillid, i respekt for de forskelligheder som ikke direkte hæmmer

børnene og deres muligheder for at klare sig i det samfund de vokser op i. Set i lyset af de tidligere nævnte barrierer vedrørende disse indvandrergruppers deltagelse i fritidslivet, ikke mindst dets musikalske side, er det vores opfattelse at musikskolerne skal samarbejde med folkeskolerne, hvis denne målgruppe skal nås.

Lærernes konklusion

Børnene har via musikprojektet fået åbnet øjnene for, at sang og musik kan være en glæde og en udfordring i sig selv, hvor de kan bruge sig selv og hinanden på en anden måde end i andre fag. De har sikkert også fornemmet en forbindelse mellem musikken og anden, mere formel sprogindlæring, idet deres lytteevne er blevet skærpet. Samtidig har musiktimerne været intens social træning, idet eleverne har måttet følge nogle regler for aktiviteternes afvikling (vente på hinanden, gi' hinanden lov, være stille for at høre hinanden, reagere på hinandens bidrag m.m.). Desuden har eleverne langsomt vænnet sig til at være centrum for de andres opmærksomhed, idet mange af aktiviteterne løbende har skiftet mellem at være gruppeorienterede og individuelt orienterede. Det vil sige, at de er blevet vant til at "optræde" for hinanden – og dermed er deres identitet og selvværd blevet styrket. Her er det igen symptomatisk, at de børn med den svageste selvopfattelse har været længst tid om at ville vise noget for de øvrige. Men ved afslutningen af projektet havde de alle den fornødne selvtillid. Bl.a. kunne de afholde en lille afslutningskoncert i skolens aula for fire børnehaveklasser og et par andre indskolingsklasser. Klassens elever bidrog hver især til et fælles produkt, hvor hver enkelt elevs indsats betød noget. Det vil med andre ord sige, at de havde lært, at alles indsats betyder noget for et produkt – og at alle er lige vigtige.

Som det ses af ovennævnte evaluering, har det været en stor gevinst for M0/M1, - modtagelsesklassen – på Ålholm Skole at deltage i musikprojektet. Børnene har været meget forventningsfulde, når de skulle til musik om onsdagen – også klassens lærere har lært meget nyt. Samtidig har de haft stort udbytte af at lære nye sider af deres elever at kende i musikprojektets regi, bl.a. hvad angår børnenes lytteevne, motorik, initiativ, selvtillid, koncentrationsevne og sprogforståelse.

Efterord

Vi så alle meget gerne, at projektet fortsatte også i de kommende skoleår - men bevillingen udløber jo desværre. På skolen forsøger man nu i stedet at fortsætte konceptet internt i de to elevgrupper i modtagelsesklassen. Lærerne har fået lov til at anvende både sange, danse og CD'er af musikpædagogerne. Desuden har skolen arvet en del instrumenter fra projektet, som man glæder sig til at bruge – gerne i samarbejde med skolens øvrige indskolingsklasser.

Det er skolens håb at der skemamæssigt kan skabes mulighed for at den ene børnehaveklasseleder, som også er musikpædagog med erfaring i småbørnsundervisning, næste skoleår kan påtage sig musikundervisning i modtagelsesklassen. Under alle omstændigheder søger vi at bygge videre på de grundsten, der er lagt i år.

De musikpædagogiske erfaringer om anvendelsen af musik som hjælpemiddel til sprogstimulering af to-sprogede børn er såvel sideløbende med som efter projektet blevet viderebragt til pædagoger i Københavnske daginstitutioner som led i masser af kurser.